

סקר: רוב הציבור רוצה להסדיר את היחסים בין מערכת המשפט לכנסת

מסקר חדש של מכון תכלית עולה כי מרבית הציבור מעוניין להגיע לפשרה שתסדיר את היחסים בין הרשויות. במקביל, הנתונים מצביעים על כך שרוב בציבור הערבי מעוניין לחזק את כוחו של בית המשפט, בעוד שבמפלגות הימין ובמפלגות המרכזיות משונייים לחזק את הכנסת.

ניסן שפיר 10/222

בזמן שאמון הציבור במערכת המשפט ממשיך לרדת, כששר המשפטים גרעון סער מקדם רפורמות משמעותיות בתחום, והיועמ"שית החדשה מתייחס לנושא גם כן, סקר חדש מגלה אילו נושאים חשוב לציבור שיוסדרו בכנסת הנוכחית.

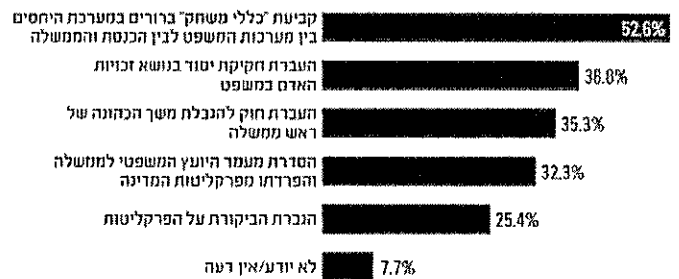
מהסקר, שנערך עבור תכלית - המכון למדיניות ישראלית, עולה כי הרפורמה החשובה ביותר לציבור הישראלי, כמעט מכל הקשת הפוליטית, היא הסדרת "כללי המשחק" בין מערכת המשפט לבין הכנסת והממשלה. הסקר גם בדק אם יש הבדלים בדעות הציבור לפי תמיכה מפלגתית.

לצפייה בסקר המלא

הסדרת הכללים ומצאת בלב דיוני הוועדה שהקים שר המשפטים גרעון סער, שבוחנת מתווה אפשרי לחקיקת "חוק יסוד החקיקה", שיסדיר את אופן ההתערבות של בתי המשפט בחקיקת הכנסת. הוועדה, בה חברים נציגים מכל המפלגות, מתקשה להגיע להסכמות נכח מגוון הדעות. סער כבר הביע ספק בכך שיצליח לגשר על הפערים. "יש סיכוי גדול יותר שלא נצליח", אמר לפני מספר חודשים. "הפערים גדולים, ונדרשת הרבה נכונות להתפשר". הוועדה ממשיכה לעבוד, אך בקצב איטי וכרגע לא קבוע מועד להמשיך דיוניה.

הישראלים רוצים להסדיר את היחסים בין הרשויות

מהם לדעתך שני הנושאים המשפטיים החשובים ביותר שיש לטפל בהם במסגרת הכנסת הנוכחית?

הסקר בודק אילו רפורמות חשובות לציבור, והאם ההעדפות משתנות לפי תמיכה מפלגתית. הסקר נערך על ידי מכון iPanel בקרב 753 נשאלים המייצגים את הציבור הישראלי הבוגר בישראל. 602 מהנשאלים יהודים ו-151 בני קבוצות מיעוטים.

במקום האחרון: הגברת הביקורת על הפרקליטות

52% מהנשאלים ציינו שהנושא החשוב ביותר הוא הסדרת מערכת היחסים בין מערכת המשפט לבין הכנסת והממשלה. במקום השני - העברת חקיקת חוקי יסוד בתחום זכויות אדם עם 38%. במקום השלישי עם 35%, ניצב נושא העברת חוק להגבלת משך כהונה של ראש ממשלה.

הרצון לקבוע כללים ברורים בין מערכת המשפט לכנסת ולממשלה, מתבטא גם כשעורכים פילוח בין משתתפי הסקר לפי תמיכה מפלגתית. מצביעי כל המפלגות מלבד הרשימה המשותפת, יש עתיד, מרצ וע"ם, ציינו שזוהו הנושא החשוב ביותר עבורם. מהסקר גם עולה שקיימת תמיכה ציבורית להסדרת היחסים בין הרשויות בהסכמה, להבדיל מכפיית הסדר ישירה בצורה מובהקת צד פוליטי מסוים.

לצד זאת, בקרב תומכי הליכוד, הציונות הדתית, יהדות התורה וש"ס הנושא שהגיע למקום האחרון, הוא העברת חוק להגבלת משך כהונה של ראש ממשלה. לשם ההשוואה, בקרב תומכי יש עתיד - 63% חושבים שנושא זה הוא החשוב ביותר.

מנגד, מרבית תומכי מרצ (61%) והרשימה המשותפת (80%) חושבים שחקיקת יסוד בנושא זכויות אדם במשפט הוא הנושא החשוב ביותר. ברשימה המשותפת נבחר הנושא בפער משמעותי מיתר הנושאים.

"הממצאים של הסקר מוכיחים את מה שאנחנו מרגישים בבטן, שהסדרת כללי המשחק, ויצירת איזון חכם בין הרשויות, היא לא שיה של אליטות ופוליטיקאים אלא רצון ציבורי עמוק ואמיתי ושהציבור גם מוכן לתת את נבחריו שיעסקו בנושא". אמר עו"ד יניב כהן, העומד בראש מכון תכלית. "בנוסף, העובדה שיש בישראל אוכלוסיות שבאופן מפתיע מדגישות את הצורך במתן כוח מאזן הן לביהמ"ש והן לכנסת, היא מסר חזק לנבחריו הציבור שעליהם לפעול בדחיפות כדי להגיע למרחב ההסכמה".

בסקר גם נבדק האם המצביעים יתגמלו פוליטית מפלגות שיעסקו בקידום הסדרת היחסים בין הרשויות. הנתונים מראים שבקרב תומכי הימין (מפלגות קואליציה ואופוזיציה), יש נטייה גבוהה להצהיר כי קידום הנושא יעדיף המפלגה שבה בחרו יגביר את הסיכוי שיצביעו לה שוב. במפלגות השמאל-מרכז והחרדיות, הנטייה קטנה יותר אך עדיין קיימת. רק במפלגות הערביות, עיסוק בנושא מקטין את התמיכה במפלגה.

מי תומך בהגברת המוח לבתי המשפט?

הסקר בדק גם את דעות הציבור בנוגע ליחסי הכוחות הראויים בין בתי המשפט לכנסת. מהסקר עולה, שבעוד מצביעי המפלגות הערביות ומפלגות השמאל-מרכז מעוניינים במצב בו יש יותר כוח לבית המשפט, מצביעי מפלגות הימין והמפלגות החרדיות מעוניינים להעניק יותר כוח לכנסת ולממשלה.

בקרר כל המתנות הפוליטיים קיימת הסכמה שפיקוח שיפוטי על עבודת הממשלה והכנסת הוא דבר חשוב. עם זאת, עולה שמצביעי מפלגות השמאל-מרכז תומכים יותר בפיקוח השיפוטי מאשר מצביעים למפלגות ימין או מפלגות חרדיות.

באופן דומה, מהסקר עולה גם כי קיימת תמיכה ציבורית רחבה, אך לא מלאה במתן האפשרות לבית המשפט לפסול חוקים שחוקקה הכנסת, כאשר הם גורמים לפגיעה קשה בזכויות הפרט. המפלגות שמצביעה תומכים באפשרות זו הכי הרבה הן העבודה, מרצ ויש עתיד. מנגד, המפלגות שמצביעה פחות תומכות באפשרות הזו - הן הציגות הדתית, יהדות התורה וימינה.

הציבור לא מביע עמדה מובהקת בשאלה האם ראוי לאפשר לכנסת להתגבר על פסיקת בית המשפט. תומכי מפלגות המזוהות עם הציבור החרדי-דתי נוטים לתמוך בהתגברות, בעוד שבקרב מצביעי מפלגות השמאל והמפלגות הערביות מתנגדים.

כשחוקי היסוד הופכים לכלי פוליטי / ניצן שפיר, פרשמת

חוק יסוד החקיקה אמור להסדיר את היחסים בין הפוליטיקאים לבית המשפט. הוא יקבע את סמכותה של הכנסת לחוקק חוקי יסוד, לקבוע את גבולות ההתערבות של בג"ץ ומתווה של פסקת התגברות שתאפשר חקיקה מחדש של חוק שנפסל.

אחד המאפיינים של משטר דמוקרטי הוא הגבלת כוח הרוב כדי למנוע פגיעה במיעוט. בעוד ברוב המדינות העניין מוסדר בחוקה או בתרבות פוליטית, בישראל עדיין לא הוסדרה חלוקת הכוחות בין הרשויות. התערבות בתי המשפט בחוקי הכנסת הפכה לאחת המחלוקות בין ימין לשמאל. בעוד הצד הימני דורש מינימום התערבות בשיקול הדעת הפוליטי, בשמאל רוצים לאפשר לבית המשפט מרחב תמרון לפסול חוקים שאינם חוקתיים.

המחלוקת בין נציגי המפלגות בוועדה שהקים סער, המונעת את קידום החוק היא מתכונת פסקת ההתגברות. כלומר, מהו הרוב הדרוש לחקיקת חוק שנפסל על ידי בית המשפט. מי יקבע את המילה האחרונה - שופטי בג"ץ או הכנסת. הצד הימני מבקש לקבוע שאם יבוטל חוק על ידי בית המשפט ניתן יהיה לחוקקו מחדש ברוב של 61%, נציגי מפלגות השמאל-מרכז דורשים רף גבוה של יותר מ-75%.

הסדרת מערכת היחסים בין הרשות הפוליטית לבין הרשות השופטת היא קריטית. המצב האבסורד הקיים היום, בו ניתן לתקן חוק יסוד ברוב רגיל תוך זמן קצר צריך להשתנות. אין היום דרישה לרוב מיוחד כדי לשנות חוק יסוד ואלו נהפכו לכלי פוליטי בו עושים שימוש תדיר כדי לפתור קונפליקטים פוליטיים.

כך היה במסגרת ההסכמים הקואליציוניים, כשתוקן חוק יסוד הממשלה שייסד הסדר משטרי חדש בישראל של "ראש ממשלה חליפי" כדי לאפשר את הקמת ממשלת נתניהו-גנץ. גם פשרת האזור שאפשרה לממשלה להמשיך להתקיים בסוף 2020 ניצלה את רפיסות חוקי היסוד. שופטי בג"ץ ביקרו את התנהלות הממשלה שתיקנה חוק יסוד כדי להמשיך להתקיים ללא תקציב. נקבע שנעשה שימוש לרעה בסמכות המכוננת אך כיוון שהכנסת התפזרה ונערכו בחירות, השופטים הסתפקו בהתראה על בטלות התיקון. כדי למנוע מצבים כאלו ראוי לקבוע רוב מיוחד לתיקון חוקי היסוד.